

DNEVNIČKI ZAPISI

(lipanj 1957. – ožujak 1958.)

Šime Vučetić (Vela Luka 1909. - Zagreb 1987.)

24. VI. 1957.

Prvo što sam se sjetio pogledavši u kalendar: Danas je Sveti Ivan. Onda se išlo u Gradinu, i ragatali smo se s kajićima (ja sam dva-tri puta sta na timul), i peklo se ribe, popili bi bijelu kafu u Mulićevića. A sv. Ivan je bila pučka stvar, a ne posidentska kao Gospa od Karmena u Poplatu, kada je pok. teta Marija Kovačica dilila na veliko kolače, vino, za „boje“, (pop, teta Marija, barba Ćiro¹ s familijom, dundo Željko² samnom, učiteljica koja, pa koji blatski posident i tako). Sveti mi je Ivan doista bio svet, a pogled s njegove glavice na pučinu nešto je drugo od ravnice poplatske. Doduše u Poplatu se osjećao narod Bobovišća, koji bi nabavio obilato ribe, a u Gradini su se osjećali pretežno Dočani, i manje se jelo i pilo... A gdje je sve to? Sad mi je sve to, kako obično biva, sve to žao, i ja bih da pišem elegije, ili da tamo otputujem i da poglupim kao čoban i tako da, kvrgav i naturalan, bitišem, dišem i nestanem. Jer ono more ispod Svetoga Ivana, i osjećaj brodova koji su tuda prošli, i baštine koje su tu mirno čekale! A Sveti Ivan, živ i dobričina, tu je vječno stajao, u prizoru pučine, oluja, otočića, vinograda, maslina, Mulićevića, dalekog Visa i Huma prama podnevu.

Ove sam godine doduše, otišao u Gradinu da proslavim s masom Lučana Prvi maj. I bili su ljudi pijani, siti, ludi, i mnogo ih je bilo, i s mužikom su došli, i plesalo se, i tukli su se, ali je sve to bilo bez nutarnjeg sadržaja, duhovnog (kako smo se File³ i ja složili). Jer onda se išlo na misu, (a to je bio sveti ritual), i Sv. Ivan je bio svetac, i ljudi su se pričešćivali, i molili za zdravlje i za pokojnike, za plodnost i ulov, - dakle, u

Danas je Sveti Ivan. Onda se išlo u Gradinu, i ragatali smo se s kajićima, i peklo se ribe, popili bi bijelu kafu u Mulićevića. A sv. Ivan je bila pučka stvar, a ne posidentska kao Gospa od Karmena u Poplatu, kada je pok. teta Marija Kovačica dilila na veliko kolače, vino, za „boje“... A na Prvi maja? Samo se žderalo, i urlalo, i namigivalo ženama...

dnu onih ljepota, ručkova i veselja i ludosti i ljubavi, bilo je nešto trajno, duboko, svačije, moćno. A na Prvi maja? Samo se žderalo, i urlalo, i namigivalo ženama, i trubilo, ali ništa od onoga što pripada duhu, osim, valjda, kojeg razgovora da bi trebalo stvarati nove običaje, da maj bude sadržajan i idealno narodan kao Sveti Ivan. Jer što inače ima smisla ono žderanje, urlanje i ostalo? Ko zna, što će biti!

... Kao ona trava, ona trava, što se liti žanje, što se liti žanje o sveto Ivanje...

Melodija stara zvuči ovim mesom, ovom sobom zagrebačkom u kojoj će zažuboriti more i zamirisati trava...

... U subotu večer prošao je Tito sa Jovankom kroz Zagreb. Kako su projurili ispred kolodvora! Kao historija što projuri, a u dnu ostane teta Marija u Poplatu, Sveti Ivan u Gradini, ljetna zrela trava, mladi mrtvi prijatelj... A to su oni projurili na povratku s Briona. Kad bi Tito postao sveti Ivan ne bi bilo loše. I

1 Ćiril Petković Kovač

2 Don Frano Željko Vučetić

3 File Marinović

ne samo on. Jer on je divan romantik, koji se temelji na realnom prosuđivanju. Ono pak što ja odbijam, a on eventualno zna (a zna!), to apstrahujem radi jednog novog svetog Ivana. Znači ja nisam državotvoran, nego narodotvoran. Hrvati nisu bili sretni s Trpimirovićima kao Srbi s Nemanjićima. Nacija i radnička klasa valja da procvate sa svojim legendama i ljepotama. Nema šta!

Dosta je udbovluka i ostalog zla.

Kupili smo Amalijine vrnute u Doleta: ona se ljuti, ja se gnjavim. Svemu sam ja zapravo kriv, što sam mlak i lakom i blesav u svim tim malim prilikama... Kad će skuhati više taj čaj? Ničega se dobroga sjetiti ne mogu.

Ponedjeljak, 21. X. 1957.

... Nema „perspektiva“, nema sunca; u dubini mi se javlja i ovih dana Zablaće i crkva sv. Kuzme i Damjana. Pa i Sveti Ivan na vrhu Gradine. Da mi je to Zablaće i tu Gradinu spojiti u poemu. Fino bi bilo da sv. Ivan sađe sa stare slike do mene i da s njim idem kroz lozje, po djetelini, po mrkentami i na ribe podveče, kada se sunce izgubi, a čekaju nas u kolibi, mene i sv. Ivana, dvije žene, dvije madone, koje su dobre i mlade, tihe jer neka treća madona na kominu, u drugoj kućici, doji maloga sina i gleda u ribu i vatru i vino u bokalu. A tako sam razbijen, i mogu li što poduzeti? I čemu? Uh! „Za miloga broda (boga=), govorila je pok. Bona Oreb-Mingurinka. Ona je umrla predveče, a mi smo se kupali na Vrancu, na Staroj posti. Koliko se puta na mene naljutila, dok bih, „opivajući misu“, pravio „šeste“ na oltaru, ali nekad i onako maštajući o svecima i ljudima, kao što je sv. Ivan i Gradina, sv. Kuzma i kasnije, čarska Gospa na plodnom polju i vala sasvim blizu s pučinom i Lastovom u daljini. Ljepša mi je, draža mi je misao na to, nego li na Paris i ne znam što na svijetu! Je li da bi mi pok. Bona oprostila one moje „šeste“, groteske na oltaru, kad sam bolje od nje sanjao o njenim svecima i madonama, sinovima i kćerkama božjim! O stara

ljepoto pred prizorom operetno-brijačke, ortopedsko-kasarske stvarnosti našeg stoljeća!...

Utorak, 23. VII. 1957.

Rastrgan sam. Bolujem od vremena kao barometar. Gnjavaža s kupovanjem. S kućom. S ocem i sa svima ostalima. Ovo nije ljetovanje, ni rad, ni poezija. Ništa od života. Čakule. Kupili smo Amalijine vrnute u Doleta: ona se ljuti, ja se gnjavim. Svemu sam ja zapravo kriv, što sam mlak i lakom i blesav u svim tim malim prilikama kao da smo, malo manje, u Zagrebu. Kad će skuhati više taj čaj? Ničega se dobroga sjetiti ne mogu.

Nedjelja, 28. VII. 1957.

Nemojmo zaboraviti to, kako da kažem, osjećanje sadašnjosti u osjećaju, n.p., da su nestali, većinom, Tabajinovići, da nema više njih, koji su nas rodili (bez obzira koliko su nas morali ili ne voliti), da su otputovali oni Nijemci što su se kupali na Zloj punti i odmarali u onim borićima poviše garme. Na to ćemo se opet zaustaviti, ako se nadovežemo.

Još je šiloko. Sutra će donje vrime, možda tremuntana.

Utorak, 14. siječnja 1958.

Čitao sam neke crvene ruže; karanfili laju na modrinu s bulte Berkovićeve u Luci. Nosi me muzika (tako naime mislim) i ja bih, valjda zbog toga, da šapatom unesem svoje ove slike i vizije u te nepoznate muzike. A što bih na to rekao? Same praznine između rečenica, te bi jedva preko njih, s obale na drugu obalu tih praznina, prekoračila zlatna lisica. Izviru iz mene raspjevane boje moga zavičaja, i ja se hranim tim starim dobrom moga djetinjstva i moje mladosti, te sam tako od toga, veoma često, i spašen i melanholičan. Čitao sam opet Glavicu svetoga Ivana, maslinike i polje svetoga Kuzme i Damjana, laze Gudulije, bregove i mjesečine Kneža, put i pogled od Žrnova do Lumbarde i Orebića. Čitam sve to i tako nalazim vjerne strane moga bića i od toga živi moja egzistencija. A gdje sam ja to, sa svim tim starinskim mirom i blagom ljepotom kao breskve u ovo doba sputnjika, tajnih policija. Ali, moji su sni o nebesima prostraniji od prostora kojeg obilaze sputnjici, a moja tajna je jača od svih tajnih policija.

Cvatu, međutim, na samom rubu mora buhač, lozje i maslina. A što je dole sad? Prvi bajami, čisti vjetar, friška riba i butargane bukve... Ali – sve je u pogonu.

Ponedjeljak, 17. veljače 1958.

Opet puše oštar, buran vjetar. I škuri su oblaci iznad Medvednice: vidim ih iz kreveta. Sve se vrtim oko misli: kako početi s dječakom koji se počeo osjećati čovjekom; vrijeme između 1920. i 1924., pubertet i prvi osjećaj žene, rast fizičke snage i praskozorne misli, snage mita i mističnog čuvstva stvari? Ich-form? Pa po poglavljima! Glavna je ideja manifestacija i sukob mlade snage (koja navire silno) s redom i preživjelim oblicima sredine... Kako glupo izgleda to svođenje na školskokonvencionalne formulacije!

A sanjarim o otoku Korčuli kao da mi je to piće i lijek! Lutao sam Docima, Poplatom, Potirnom, Pržnjakom... Bio sam u Blatu, Račišću i Knežama. Išao sam pješice i jedrilicom, šetao slobodnim šumama i razgovarao s Boticom i njezinom nepoznatom mi djecom, s Anzulovićima u Knežama, s brodograditeljima u Korčuli... Osjetim silnu ljepotu šuma i silinu mora, ograde amfiteatralno poredane oko bregova, male kolibe i gustirne uz <lastavicu>, gole plavičaste smokve koje očekuju proljeće... Pa radim lađu i gradim i popravljam kuće, brinem se za ručak i za kokoši koje držim radi jaja, zaboravljajući tako gdje smo i što smo mi. Ali, opet, ja mislim da se to javlja obnova u meni i da cvate onim čime može, kad je već ova sredina birokratska tako nemoguća i kobna.

Subota, 22. veljače 1958.

Jučer sam opet čuo prijatni podatak o mome ocu. Vojko mi kaže (dok smo razgovarali o pojedinim pitanjima i o negativnom odnosu očevu prema meni), da je moj otac, kako kaže Perikle, nudio dio za sestru Boninu, za njeno liječenje uoči Prvog rata. Udavši se za Janovića Marijana, ona se brzo razbolila, te je Janović tražio, da je kuća Vučetića liječi, a ne on i njegovi, kad nije mogla oboliti kod njih. Naši su se protivili: Don Željko je tvrdio, da je ona mlada i da je liječi familija u koju je došla. Na to se javio moj otac i nudio svoj dio, ako već neće oni na Braču ni njegova braća da je uzmu u zaštitu. I on je pobijedio, braća su pristala da je liječe, poslali su je u

Švicarsku, a Janovići su lijepo ostali čisti. Moj je otac bio poštenjak, poeta, pošten radnik, poklonik dobrih jela a štogod i žena, svojeglav i tvrdoglav, uporan i trpeć čovjek.

Srijeda, 26. II. 1958.

Ne znam kako bih opisao posjet Cvitovoj ženi, u njezinoj kući. Ušao sam u času dok je ona s kućnom pomoćnicom sjedila u kuhinji. Linda je bolesna. Umire već nekoliko godina od srčane bolesti. Blijeda je, ispaćena, slaba, tek hoda i nešto po kući radi, ali se osjeća više lešem nego li živom ženom. Kako je to bila (a i uvijek je) plemenita osoba, prijatna i živa za domaće ljepote, majčinski topla i jednostavna, uzvišena no nenametljivo se krećući među nama, - među takvim mušketirima kao što sam ja, Cvito i drugi. A stari je Razmilovićev dom starinski prijatan (ali, u ovo doba, i plodan), diše sa svojim starim inventarom, sa onim piturama, nečim pitomim i nevinim usred ove naše razbacane klime i krhotina i okrutnostima koje se s nama stalno razvijaju od 1914. god. A taj je dom davno građen i mebliran, i tek su neke sjene modernizma i savremenog suhog rada odražena u njemu...

Što bih pak reći o putu od Splita do Luke? Razgovori s razgovoričnom tetom Jelom Šilotovićom, s barbom Banetom... Kako Bane tuži za svojim sinovima: dva su mu sina ubili part.⁴ u povlačenju kod Maribora. Žena je od toga bila „išla ča malo“, pa je „umrila od raka“. A kako teta Jela govori o maloj Jelici u Parizu, o svojoj bolesti na maternici, o kući i o zelju i o gustima! Sve ti je ovo za roman. A ovako načimati i ne dubiti, ne studirati, nema smisla.

A prijatno mi je bilo da mi nije naškodilo more. Čista je i jednostavna zimska Luka. Lijepo je ući u ovo moje mjesto, i ne osjetiti razgovore ljudi na obali, nego samo ih vidjeti kako stoje, kao da su od robe, od kamenja, od tvrdoga mesa i od voska. Slatko sam večerao zelje i pečenu ribu i malo lignje. Kako slatke hrane i ukusno vino, osjećaj vatre na kominu i staraca mojih, oca i matere, a sve je bilo – sve je bilo, i tu stojimo, i ja, i oni kao sjene prošlosti, kao sjene bivših toplina, kada smo bili jedno u utrobi, jedno u zipci, jedno na kominu u jutro, zapravo u zoru (kad je otac odlazio u baštinu) i jedno uvečer

4 Partizani

Vela Luka iz Kali 1950-ih. Razglednica, izdavač i fotograf Rato Novak

Čista je i jednostavna zimska Luka. Lijepo je ući u ovo moje mjesto, i ne osjetiti razgovore ljudi na obali, nego samo ih vidjeti kako stoje, kao da su od robe, od kamenja, od tvrdoga mesa i od voska.

(kad se otac, mokat vraćao i mene uzeo na koljena, zviždukajući mi neke stare arije) i jedno kad sam trčao i uvijek jedno, pa i kad smo se nadali, da ćemo skupa, oni stari a ja s djecom, živjeti sretno u istom ovom domu, sada razvalini i hladnom od mnogošta kao i Evropa u kojoj se nalazimo, a ni kada da se toga sjetimo, živimo ipak u prirodnoj sredini, mora, čista ulja, krepkih vina, vjeterina slanah i drugih milosti zemaljskog života. I osjećajući tu svježinu, dok smo mi sjene, ja na svoj jadni a oni starački način, čujem zvukove, harmonije prošlosti, i jezu vremena, policajluk i oskudice.

Legavši baš u sobi u kojoj sam se rodio, bilo mi je neobično prijatno, toplo kao svim suncima svemira, na ovim ljepotama sjećanja i ljubavi. U istom kutu gdje je bila zipka (sjećam se kako su me <ungventom> mazali kad mi je bio svrab: go sam i mažu me), u tom istom kutu je sada i krevet, a zidovi nisu tapecirani nekim simetričnim i stiliziranim cvjetovima, nego su bijeli, lišajevi od vlage i plijesni. Bilo mi je u krevetu (a svjetlost voštanice je sve pozlatila, i osjećaju se sjene stolice, stola), bilo mi je tako jedinstveno biće, da mi je bilo kao da ću početi molitvu toplom cvijeću, bijelom nebu i sili svemira, maloj stvari od kamena, svjetlosti i vosku i među svjetlosti, zdravlju limuna i masi vina prošlih vremena...

Tokom ovog pisanja, dva-tri puta su mi se javile lirske žice (recimo to i tako, opet) i ja zato moram misliti, da se svjetlošću pisanja, umjetničkog rada, otkrivaju u tminama našeg pamćenja naše dubine, naša dobra, i sve naše, a vrijeme su i život zapamćenja naša preobličili, pretvorili, preobrazili, saželi, oplemenili, oplodili – možda svi glagoli? - u rude, rude na ogledalima našeg drhtanja i mislenoosjećajnog potencijala. Mi iznutra vadimo ta dobra i od njih gradimo naša djela, a vara se onaj

ko misli da te rude nisu „vjerna slika“ onoga što je bilo: jedan doživljaj je, prije svega, bio susret mojeg nutarnjeg s vanjskim svijetom, susret jednog trenutka s jednom, n.p., livadom u suncu, da bi kasnije taj doživljaj postao naprimjer ugljen, a onda iz ugljena ulje, iz ulja zlato (ne znam još sad), iz zlata riječ i tako dalje; esencija prvotnog doživljaja kao istina ostaje trajno, imanentno u ovim pretvorbama tokom života, u raznim varijantama i pojavnim oblicima. Mogu samo tako da shvatim jednu upotrebu izraza t.zv. slobode umjetničkog stvaranja i da si pozitivno protumačim kreativni smisao izraza-umjetnosti i ono što su vulgarni ljudi nazvali blagovanjem od realističke istine (misli se tu na faktografsku vjernost) i tzv. iskrivljavanje događaja, sjećanja...

A jutro kada sam se razbudio, osjetio sam se zdrav i čist od svega onoga, što se zove „naša savremena stvarnost“ (izraz u žvalu kakvog lažljivca, opsjenara, silnika i tome slično). Slušao sam udarce šiloka (o ne znam koji zid), i u fantaziji sam osjećao tamnosive oblačine, koji jure kao bezglavi neki čopori od Vele strane i Mrtinjaka prema nama i stižu iznad mora i dalje, spojeni s morem, jezde prama mutnom obzoru, u guste naslage u dubini. Otvorio sam prozor i svjetlost je sura ušla u sobu a vidio sam da su iste kuće i terace u mom oku kao i puste godine, kao nekada kada sam bio mali i gledao vrh Humića.

No, (da se nađem gdje sam), no, kažem, kobno je to osjećati sebe ovakvim došljakom i povratnikom, koji bi najradije kleti svoje putove i sve ovo u ovih zadnjih petnaestak godina, a ljudi ovdje žive – i ja sam tako mogao živjeti – sa svojim danima, koji su organski zglobljeni kao tijelo i gledaju sa svojim očima iz svoje prirodne dubine, mirno i pametno, a ja se, kao ne znam što, lomim i nisam ni na nebu ni na zemlji. Ja sam tu stalno s osjećajem prolaznosti, i ovdje i gore (gdje uz to još osjećam totalnu t.zv. pravnu nesigurnost) a ovi ljudi stoje na zemlji, na mreži, u svojoj kućici, i misle u svojoj sadašnjosti; muči mene pupkovina podrijetla i crnina i strah kobne smrti. A samnom su moji mili. I oni su mi mogli biti mili... no, što ću. Bježim. Prekidam. Idem impoštati pismo za nju u Zagrebu.

Četvrtak, 27. II. 1958.

A šiločina dalje, kao da je bez mesa, kao da je sva od hladnih stijena, bijesni u zraku, po putovima i u dimnjaku. Slušam šiločinu koja je rastjerala sve misli i sve slatke harmonije i smutila boje te ih se osjeća kao da ih gledaš na dnu mora, stijene i alge na dnu koje se jedva vidi. No, ne osjećaš takoreći punu mokrinu stvari, obline i bogatstvo gracioznih linija, zrelinu stvari i riječi, nego kao da se u se stislo i daje tek toliko života da bi bio red i ritam stvari. I u nama je tako. Meso se potulilo, toplina je samo u najdubljim naslagama bića, a koža osjeća hladnu i ljutu dušu šiločine...

Ribari ne vole šiločinu, kao ni težaci. Za šiloka nema ribe, i ona se potegne u dubinu... i boje morskih trava su neobične, uljane kao palete kista flamanskog. Za šiloka je sve suzdržani akord iz kojeg izbija duboka ali i hladna ironija i gotovo prikriveni stoicizam u ritmu stvari.

... ova šiločina je neka čudna duga buna naravi, buna i energija, što dolazi iz Juga i tjera, zla – mnoga zla, da bi milosrdna kiša došla a narav se očitovala sretnim oblicima vječnosti. Šiločina je neobično snažan faktor ovamošnje naravi, a obojila je svojim tonom slijepog oka mnoge zidove i, s vlagom, dala boje kamenju. Ono što se zove slabim „zimskim suncem“ javlja se najizrazitije sa šiločinom, pa doista ti trenuci zimskog sunca jezivo su bjeličasti, tužni kao ovce zimi u pojati.

Ribari ne vole šiločinu, kao ni težaci. Za šiloka nema ribe, i ona se potegne u dubinu kao što udre u se i tajna ljepote naših stvari ovdje na obalama i u docima. Bit će zato da se uoči šiloka zna javiti tišina ulja, a riba se sva pusti slobodno na izletima i boje

morskih trava su neobične, uljane kao palete kista flamanskog. Za šiloka je sve suzdržani akord iz kojeg izbija duboka ali i hladna ironija i gotovo prikriveni stoicizam u ritmu stvari. Pir uoči šiloka je dijalektički znak ovih surih, čagljarskih, mutnih i bijesnih snaga: mi od snage škripimo zubima i šiloko od snage škripi u nama i u dimnjacima i po putovima i u živicima.

A čudna je smjernost i slabovoljnost blaga i uopće životinja za doba šiločina. I životinje, kao i ribe, kao i mi, kao i naše i prirodne stvari, skupe u zrno svoju dušu, osjećaju se van svjetlosti i vremena (stoji se i ne čeka se ko zna što i ne sjećaš se ko zna čega). Kakve su ovce u štali! Ili pak mazga i magarčići! I kokoši su nekako neraspložene, a usput reći, ni motori lako ne pale. Eto ti tako smiješnih premisa u životu.

Valja mi, dakle, reći ili barem natuknuti, da s nama stalno vladaju neki zajednički i neki specijalni zakoni. Zakoni harmonije, zakoni (bit će) atomskih tajna, jer ja mislim da je sve u tim neponderabilnim elementima stvari, bitka. Odnekle nešto esencijalno zajedničko stalno izvire i vlada s nama prema teoriji odraza, usporedno, simultanim ritmom postojanja. Zato sam ja sada i ovo što je moja egzistencija, i zato sam i ovca, i kamenje, i hobotnica u rupčagi dna, i suro stabalje na sljemenju u mlazima vjetra, i koza, i zimsko sunce. Vidim da ta zajednička zakonitost, moj osjećaj njezine snage, omogućava moju saglasnost s bićima, kao da radim matematski određeni predmet u laboratorijama.

I tako dalje...

Eto, i šiloko, iako bez mesa, i surobijesno, i veoma hladnokrvno, može biti u pomoći svjetovnom nazoru i živom, što znači, kako se kaže, poetskom osjećaju bitka u bićima, u stvarima našeg vidokruga, empirijskog vidokruga umnofilozofskog i naučnopozitivnoga.

I nama se mogu dogoditi sve moguće drame. Eto, tako na primjer, (glupog li toga, „na primjer“!) moj otac, ostarivši i našavši se kući bez laza i ograde, daleko od svih takvih muka i dobara, osjeća se tjeskobno do zla boga i pati noću, u besanicama, od smrti, koju osjeća, jer tu su godine. A glup nije da ne bi osjećao egzistenciju svoju u tim odnosima, u ovoj razvaljenoj kući i u ovoj razvaljenoj kulturi, civilizaciji. Ja ga nukam na molitvu. I što bih drugo! Pa nekako ovako mudrujem:

Pa, neka moli, i po noći, a ne samo u crkvi. I moderni ljudi nalaze u molitvi, u nečem slično molitvi, smisao i spasonosnu utjehu. Molitva je neka mogućnost kojom se otkrivaju naše snage. U molitvi se čovjek skuplja u svoje klupko, budi svoje

*Sjećam se groma na Guduliji,
a žita se ušutjela po lazima, i
masline stoje, široke i bujne, u
jednom je kamenom koritu voda
i vidi se zelenosura gušterica
na kamenu kao na Gospinoj
sisi. A grmi u dubinama, kao u
prostorima vječnosti, i slušam
taj bas, krupan kao oblaci, koji se
sve deblje gomilaju nadamnom.*

biće, postaje jedinstven i tako, osnažen, može da odolijeva neprilikama oko sebe i kobnim mislima. Vjera u sebe, u božanstvo, u materiju, ta vjera, koja se otkriva molitvom, uznosi čovjeka u jedan drugi svijet, a riječ se u njoj javlja kao moć ili oruđe kojim se biće smiruje, mazi, blaži, zaokuplja. Pa kad noću ne spava (ponavljao sam) neka molitvom traži vrhovno biće (htio sam govoriti bitak) i neka se tako pusti tome osjećaju kao ljekariji. Uzdanje u nešto nepoznato, prepuštanje sili o kojoj vjeruješ da je nadzemaljska, a s tim uzdanjem i lično bivaš nadzemaljski, moćno je da te ušika u san, da ti obesnaži misli, da ti afektivnost smrtvi. Ali neka ga ne razbija misao da i današnji materijalisti ne mole: oni ili traže ono što se bez molitve izgubilo, ili tako opet vjeruju u moć stvari, bitka, da postaju nadzemaljski samouvjereni i sebe osjećaju čak svetim.

I svojim riječima rečeno, tako sam govorio o molitvi, htijući da mu nekako ubijem nadu, da mu nađem mogućnost da se sobom zaokupi t.j. da se zaboravi i da „ne misli“ na ovo ili ono, i da se „ne boji“ bolesti, postelje i smrti.

Što nam se na putovima ne dogodi! Ja sam dobar ideolog utjehe.

Subota, 1. III. 1958.

Kako je bila snovita i puna jučerašnja noć! Jedna prebogata noć moje egzistencije. Osluškivanje dalekog groma negdje iz pučine, iz Huma, a sjećanje u tim lazima na masno koloristične dane ovoga kraja, Gudulije, Pupnja, kuhinje...

... Grmi. Bas iz dna školja, a onda pauza i stalno pljus kiše i na mahove urlik vjetrine; (ovuda nema pasa, i ne sjećam ih se u tim zvucima). Sjećam se groma na Guduliji, a žita se ušutjela po lazima, i masline stoje, široke i bujne, od mene do Maslinovika i do Zablaća, u jednom je kamenom koritu voda i vidi se zelenosura gušterica na kamenu kao na Gospinoj sisi. A grmi u dubinama, kao u prostorima vječnosti, grmi iz nepoznatih gradova i slušam taj bas, krupan kao oblaci, koji se sve deblje gomilaju nadamnom.

A grom u pulentu iznad Vele Strane! Grmi i daždi, lazi su kao bare u vodi, a nikoga, nikoga nigdje nema, niti bi ko mogao putem proći. Odavna grmi i odavna kiši i vode deru putove.

A grom kad sam bio sasvim mali, od dvije-tri godine, i ja bih od straha otišao pod trpezu i vikao „molimo, mama!“ Kakav je to grom! I sad se opet sjećam, kako su me kleli, osobito mat, i kako mi je nona molila i kako me blagoslivljala.

Eto kako to grmi u dubini Huma i sure pučine! Eto, gdje se ja zaplićem, i tako jedem kruh, i tako se spašavam i tako osjećam, uz te, mogu reći, melodije svjetlosti, vječne basove oluja i basove našeg nesretnog vremena. No, što?

A onaj grom (o ta reakcionarna sentimentalnost!) kod Prajčevih nozdrva na Pupnju (bit će da je to bilo 1916?!). Grmi, a mi istežemo mrežice, puno je trija, lumbraga, piraka i druge ribe, a doba je grožđa i smokava. A kiši. Kako je bila mokra pasara, puna mora i vode od dažja, mi mokri, po pajolima i gdje bilo riba! Ipak Joze Paganin nije bio miran, niti se povukao. Sklonili smo se u neku kuću pri Pupanju i nazobali se: Joze je negdje nabrao sa slatkih loza, donio grožđa, naložili smo oganj i osušili se, a kajjić je mirno ostao uz kraj usidren i pokorio se kiši i moru kao ovca.

Trebalo bi doista da se ozbiljno uhvatim ovih tema i da reveliram jednu egzistenciju u otočkim okolnostima.

Idemo.

Ponedjeljak, 3. III. 1958.

Juče sam bio u Blatu. Dan onaj jedar kao u kneško doba. A Blato mi se opet javilo divno i mučilo me jednom melodijom starine, melodijom koja izvire iz prašume i probija kroz groblje sv. Križa na Veloj strani i suzdržano se očituje iz crkve svete Vicence, zvonika i lože. Škurosur crkva, i zvonik, pod oblinom vedrine, djelovali su na mene kao debla stabala, kao nešto što je tako živo od starosti i prošlosti, te ne znaš bili se nasmijao ili nešto rekao, da naprosto šutiš i gledaš kao u sure ploče groblja. Ta Vela Strana, to Blato i njegovi komšiluci, mila imena Krtinje, Vlasinja, Dočina, Malog i Velog Učijaka i Zlinja, to me Blato neobično dira: ja nigdje, ni u Splitu, ni na Griču, ni u Dubrovniku, ne osjećam drevnost i takoreći vrijeme ljudsko, od doba lova do današnjih villa, kao u Blatu. Tu mi je otvoreno prisutna pučka narav, mističnost poredanih kuća, i ja čujem tamo u Blatu, u onoj tišini između njegovih bregova, sve ono što je ime i vrijeme izgubilo, a postojalo je kao ovo i mi što postojimo s našim crijevima i s našim fantazijama. Upravo zato, možda, što mi je kao da sam se tu rodio (a rodio sam se u Luci bez veće tradicije),

A Blato mi se opet javilo divno i mučilo me jednom melodijom starine... nema u Dalmaciji grada, mjesta, u kojem bi bilo toliko drevne zreline, duhovitosti i slobode kao u Blatu... O, Blato, Blato, posebno ti je nebo, a ljudi su ti izvorni tako jako kao da su im ćudi i krv sa izvorom u esencijama čovjeka.

i što mi je lako saglasiti s legendama, s ljudima, s kućama, s pjesmama, sa šalama i prirodom Blata, ja sam u poziciji da osjetim jednu neizrecivu draž života, naturalizam ljudskog i takt vremena, koje ide i ostavlja nas s našim starinama veoma jednostavno i potpuno bezbrižno. Meni su Blato i njegovi ljudi

određene pojave života, a karakteri su neobično zreli, umni i satirični i humoristični, te bih rekao da nema u Dalmaciji grada, mjesta, u kojem bi bilo toliko drevne zreline, duhovitosti i slobode kao u Blatu. Jesu, pravo reći, Blačani ponekada i odlučni, više nego drugođer, i da se odluče na nasilja, no ja sam sklon da vjerujem da je pamet blatska toliko snažna da uviđa veoma lako izlišnost naglog poteza, surovosti, zločinstva, zla. Ali, to je odavno u mojem prstu, i na te sam misli naučan kad je Blato prisutno u mojem oku; meni je do onog ambijenta, do onog osjećaja starih, mrtvih ljudi, do onih polja, koja me neobično čude kao i pogled na Kamenjak i more i Proizd s mjesta Vele Strane gdje je staro groblje sv. Križa. O, Blato, Blato, posebno ti je nebo, a ljudi su ti izvorni tako jako kao da su im čudi i krv sa izvorom u esencijama čovjeka.

Veleluški križ u crkvi Gospe od zdravlja čudna je čisto luška legenda. Kad se ovdje nagradila nova luška župna crkva, Žuvelići su htjeli da na njihovoj strani, na oltaru njihove lađe, bude oltar posvećen svetom drvu križu. U tu su svrhu poslali u Mletke ljude s bracerom, koja je imala kupiti jedan križ. Došavši u Mletke, namjerali su se ovi ljudi na jedan veliki i impresivni križ, od kojeg su se, takoreći, prestrašili: strašan izraz Isusov, a križ velik gotovo tri metra, tako je djelovao na njih svojom jezom, da su odlučili da oputuju iz Mletaka i da križa ne kupe. Otplovivši iz luke, zbonacalo je te nekoliko dana nisu mogli ni naprijed ni natrag: došla im je stoga u toj bonaci misao, da ih to kažnjava križ kojega su odbili, i da bi moglo na putu, kao kazna, i gorih stvari biti. Kako je uz to zapuhao lagani vjetroć prema kopnu, vratili su se u Mletke (i taj vjetroć kao da ih tjera odbačenom križu) i kupili križ. Došavši u Luku, i otvorivši zapakirani križ, Lučani su bili užasnuti jezivim izgledom križa, te su odlučili, da ga ne stave u crkvu, na oltar, koji je i onako bio premalen za dimenzije ovog famoznog križa. Odlučili su zato, s popom i bratovštinom na čelu, da se križ spremi u podrum bratovštine, pa će se vidjeti što će s njim. No, kako je taj križ ostao i duže vremena u podrumu, pop je došao do ideje da bi bilo najbolje, da se križ spali, jer je grijeh da ga se tako, sveta, drži u podrumu, gdje su miševi, vlaga, prašina, mraz, i onako ga neće na oltar, strašna i velika. Naravno, narod se usprotivio da se križ spali, a svak je smatrao tu ideju teškim svetogrđem, najteže kažnjivim. Cijeloj Luci pa i popu, osjećaju tog svetogrđa, pa i u uviđanju da je odluka da se križ stavi u konobu, cijeloj Luci to nije

davalo mira, ni danju ni noću, te se počeo križ, onako strašan i jeziv, da se javlja svima redom u snima, da ih muči i da ih zove sebi, da im govori da su ga izdali gore od Židova koji su ga propeli. I naravno, donesena je na dramatičnom vijećanju odluka, da se križ postavi u novosagrađenoj crkvi na Badu i tako iskupi grijeh. Po jednima, križ je u svečanoj procesiji bio ponesen tamo gdje je i danas, a po drugima bio je jednostavno prenesen u veće nekako na civiru, što je bilo novo svetogrđe, te je zato grad tukao sa sjeveroistočne strane sedam godina. Nije li prije otukao i onaj teški grād i zato su se zavjetovali kupiti križ? Tu su veze: ili jedna ili druga.

Cijeloj Luci to nije davalo mira, ni danju ni noću, te se počeo križ, onako strašan i jeziv, da se javlja svima redom u snima... Po jednima, križ je u svečanoj procesiji bio ponesen... a po drugima bio je jednostavno prenesen u veće nekako na civiru... što je bilo novo svetogrđe, te je zato grad tukao sedam godina.

Prisjetio sam se da je grād bio otukao Luku na dan sv. Križa. Čak su masline bile tako otučene, da godinama nisu mnoge ni rodile. Odatle u Luci i dan posvećen križima. Uopće Luka strašno pati od križeva. Prvi javni ateistički akt bilo je obaranje križa od smrti, kojeg je 1917. ili početkom 1918. oborio Vice Škajko-Žabica.

I Gospa u župnoj crkvi sv. Vicence u Blatu vezana je za jednu tako fantastičnu legendu, koja se čini, kao i ta o luškom križu, prilično čisto naška. Kažu, da je blatska pastirica pasla stado poviše garme od Poplata. U pastirskoj dokonici, sišla je na more da upara lupara, da nakupi ogrca, da eto nešto ulovi. Ušavši u pećinu Garme, ugledala je, uz samo

Vela riva s kraja 1950-ih. Razglednica Putnika Zagreb, foto: Đuro Griesbach

more u garmi, lik Gospe, koja ju je pozvala sebi i dala joj krunicu, rekavši joj, da ode u Blato i da javi narodu, da mu je došla Gospa preko mora. Pastirica je bila u nezgodnom položaju, jer „ko će mi čuvati ovce dok se ja vratim“. Gospa je rekla: „Ja ću ti čuvati ovce, i ne boj se za nijednu“. Naravno, pastirica je s očenašima Gospinim išla u Blato, došla pred župnika i narod, i župniku pružila krunicu, no župnik krunice nije vidio, nije mogao opipati. Pastirica je, naravno, dalje pružala krunicu, no pop je opet nije vidio, on je samo shvatio da se radi o čudu, koje on ne vidi. Skupio je narod i preko Potirne otišao u Poplat da <prenese> Gospu. Ali, kad su bili u Garmi, jedni su vidjeli da je tu doista na mrkenti neka nepoznata drvena gospa, a drugi, mali broj njih, vidio je pulenu razbijena broda, koja je predstavljala neku varijantu, mješavinu antičke boginje i sirene. Pop je, naravno, Gospu uzeo i svečano prenio u Blato, a na putu im je učinila jedno čudo. Kad su bili na raskršću putova, što vode, jedan za Luku, drugi za Sitnicu i treći iz Potirne za Blato, procesija je žedna otpočinula i zaspala. Pošto bjehu žedni, iz kamena je potekla voda, svi su se napili, i sretno u slavi stigli u Blato. Na uspomenu, uz kamen iz kojeg je bila potekla voda,

podignut je križ za vječna vremena. Eto ti: križ i Isus su kod nas (a i Gospa) bili u velikoj cijeni. Gospa je sa svojim sinom vladala našim pukom i teško je ne vidjeti prazninu, (kad se novim nije ispunila) koja je nastala kada su te svetosti i svetitelji bili srušeni. U nevolji i trudu, u bolestima i kavgama, u željama siromaha, zaljubljenika, patnika, posjednika, popova, lugara, pastira, ribara, svih jednako Isus se sa svojom majkom do juče javljao kao spasonosna vizija, kao maštarsko utočište, u kojem je toplo i prijatno kao u materinoj utrobi. To su teme, poetične i groteskne, pa su i danas vrijedne da ih obradi moderno pero, na način da se ne bi kroz vrata vratile u posjed misli i osjećaja. Ali, ako me tako misteriozno gleda antička boginja, i vidim je u suncu, u moru, na balkonu, u travi, zašto mi ne bi i križ sa Kristom mogao biti prijatnim idolom? Ne! Krist jest simbol naših patnji, ali je on i noć, noć ljudska, odlazak od boginje i bogova grčkih, El Greco u Toledu i Vatikan, simbol koji je još topao od naših legendi, od naših suza i želja i nada, od crkve i kršćanskih rituala i molitvenika.

Utorak, 4. III. 1958.

Opažam da su ove godine ovi luški ljudi tjelesno bolji negoli prošaste godine sve iako su stariji. Bit će da i s ljudima vladaju talasasti ritmovi plodnosti i snage kao i sa florom i faunom. Jer, konkretno govoreći, jednog ljeta dobra je lovnja ljetne plave ribe, drugog je ljeta godina masline, ili loze, ili, ako ćeš, i gamadi: ovo je, sigurno, godina ljudi, ovdje u Luci, pa je moguće bolje osjećati se i bolje stvarati i izgledati, te je manje straha od zaraza, gripa i drugih bolesti. Samo ne znam, je li ova godina počela u rujnu i svršit će ovoga ljeta, ili će potrajati, kao dobro doba, još i kasnije. Zakone mesa može se pratiti i naučno, no samo treba intuitivno ući u trag prirodnom ritmu. Iz ovoga izlazi i jedna nova forma socijalne pa i individualne medicine.

Pravo reći, neprestano sam gladan ovih objava naravi, koja se zove mojim zavičajem. Ali osjećajući tu domaću, rođenu narav, osjećam u isti mah, kao dio općeg narodnog tijela, i ostalu jadransku temu, njezina planinska leđa od Kapele do Lovčena, a s time, apstraktno rečeno, i ostalo tijelo ove zelene naše nacije. Samo tako ja mogu osjetiti jednu cvjetnu livadu na početku ovog marča, luško brodogradilište u Bobovišću. Kako je čist rad, kako su čisti alati na obali mora i pod ovim neobično sabranim nebom! Gledao sam, intimno kao mladi bob, kao bjelocvjetnu (<bilocvitku>) po Guduliji (taj korov urani kao, gore, visibaba), da, gledao sam intimno kako su izvučeni veliki brodovi na skaladi i kako ih brodograditelji čiste, popravljaju i unovljaju. I dvanajest malih, bijelih kajića, i sedam-osam baraka s kabinicom, i tri kostura za tri broda za kočice veličine male bracerice. Taj stvaralački rad luških ljudi u vali Bobovišća neobično nam može biti neposrednim izvorom ljudskosti i izravnog dodira s ovim našim ljudima. Oni su mi tako plastični dok ih gledam i slušam, a osjećam prisutnost Huma i znam da u isto doba težaci u poljima rade i hrane zeljem, uljem, vinom ove radnike i ovo brodogradilište. Na momente se ono pusto drvo, ona korita brodova i brodice, brodića i ribarica učini suho, no blizina težačkog čovjeka, modrina mora s kojeg opet dolaze ribari, vonj boja smole, pakline, dima, ulja, terpentina, benzina, unesu sokove stvari, te ti je prijatno: Stvaralačka i radna matematika rađaju nam tako drage predmete, kao što su to brodovi. No kako rekoh, osjećaj veze s kopnom, s onim dijelovima zemlje, koje zovemo banalno unutrašnjost, znanje da je ovo brodogradilište samo dio jedne velike

ljudske radione, može da u tebi probudi jake emocije sreće, ljepote, širine, tajne. Istina, osjećaj da šume padaju kao porušene vojske, pa i znanje da se iscrpljuju rudna bogatstva matere zemlje, zna kod mene da se javi fatalistički i ja zato znam da se osjetim sjetan kao čovjek koji gubi snage, djecu, stvari i osiromašuje se neminovnom borbom za življenje. U tome i jest vic dijalektike: mi pustošimo

*Jer čagljji su ostali bez svojih
šuma i vuku se po ostacima
„crne“ Korčule kao mi pisci i mi
filozofi koje, ko bi znao zašto,
muči sudbina naša i pretvorba
bitka, drame naše egzistencije i
narodnosti. To je sve uglavnom
zaludu, a mi moramo u
vrtlozima plivati kako znamo i
udahnjivati smisao i ljudskost.*

prirodna bogatstva i otkrivamo na dnu te borbe kobni osjećaj ništavila, uništavanja, pustošenja. Zaludu vjera u atomska dobra, u izvore sunca, što je svemoćno, u nepregledna nebesa, što stoje na raspoloženje našim naukama. Sad eto vidi, gladan sam cvjetne livade, gladan sam brodova, gladan sam ruda, gladan šuma, ribe, drveća, i gladan sam svemira i sunca, da bih nadoknaditi mogao sve to što sam požderao na zemlji i tako <ne> očajavati totalno kao jadni naši čagljji, koje su stari Blačani s mačevima i školjem uzeli na zastavu svoje narodne igre „Kumpanije“, što znači, prostorno shvaćeno, društva, skupa, klape... Jer čagljji su ostali bez svojih šuma i vuku se po ostacima „crne“ Korčule kao mi pisci i mi filozofi koje, ko bi znao zašto, muči sudbina naša i pretvorba bitka, drame naše egzistencije i narodnosti. To je sve uglavnom zaludu, jer bit će što učini nauka, ekonomija i politička borba, a mi moramo u vrtlozima plivati kako znamo i udahnjivati smisao i ljudskost u razgorenog čovjeka na svome poslu i u svojoj ludosti i egoizmu, a osobito u strahu.

Srijeda, 5. III. 1958.

Kaže mi meštar Ivica Padovan, bivši načelnik Sokolskog društva, da kad je imao umrijeti stari Mintre, da ga je, kao svoga pobratima iz fraja, došao posjetiti Luketa-Njālo. „Nije mi žao što ću umrit – da je, kaže Ivica, rekao stari Mītre, dok su bili nasamo – nego mi je ža što se nisam izj...” A sunce je, ni zimsko, ni proljetno, čisto kao bijelo vino, bonaca je do Visa i oseka je te su ostali na suho škurožuti rubovi morske travice na mrkentama i po mostovima. Lijepa će vremena! A stoji predamnom stari i bolesni meštar Ivica, i malo je pognut i oči su mu mutne od godina i bolesti. Kao i nama ostalima... Osjećam dok ga gledam preda se, i ne slušajući ga pažljivo što govori, da su prošli i moji dugi, oni neobično dugi dani bonaca, ovako kao danas jedrih sunaca, te i mene ostavljaju polako te vječne ljepote i u očima su novih generacija produžene sa svim širinama. Kupaju se u nama sunce i nebo, drveće i trava, more i galebi i čaglj i zidovi, kupa se u nama vaskolika priroda sa svojim ljudima i obogaćuje se s nama kao ogledalo; mi se s njom parimo da bi se mogli održati i tako stvaramo djela rada, mašte i umjetnosti. Stoji predamnom meštar Ivica, i jedva govori, a onda mi se u svijesti javlja pokojni stari Mintre i Luketa-Njālo, te mi se čini da su iza nas dvojice i slušaju nas što govorimo o njima. A kad, malo zatim, otiđoh put doma, brzo su mi nestali iz glave meštar Ivica, pok. Mintre, Luketa-Njālo, i opet mi se javio neki mukli bol pri nadošloj pomisli, da eto tu samo naiđem, ostat neću (oni su gore i treba da tamo budu) i ja sam zapravo umro za ovaj pravi luški život, i nemam kuće ni vrta, ni baščine ni službe ovdje. Pa mi je, u zadnju, sve nekako bljutavo, malo od toga elegičnog raspoloženja, i malo od meštra Ivice i pok. Mītreta i Lukete-Njālota, i malo od pomisli da se tu i pasji i oskudno životari, i malo od starosti i od svojeg neuspjeha i od našeg svepolicajluka: vrag ti je danas meni.

Nehajan sam danas, (ko zna zašto?
na ovom putu od Orebovića do Berkovića.
Najbolje bi bilo biti glupo deblo,
bludno meso i mutno oko.
Što ćeš u ovoj „sramoti”, ovako!

Da se pustim da me noge
kuda bilo preko brijega nose,
da se pustim da me vjetrić
obilazi i miso mi raznosi,
da se pustim da sam kamen
i da mi nije u žlijezdama brige.
Nehajan sam kao poraženi jadnik.
A ovim putem od Oreba idem...
I što glupo o prošlosti ovih ljudi mislim?
I što tako plazim ovim ziđem, ovom zemljom?
Nehajan sam, izgubljen sam i zaboravljen sam,
zatrpana godina,
zatrpana nekropola jedne davne radosti:
što ćeš, požderale su i mene slatko.

Nehajan sam, a sunce,
sunce s plavom ribom nebesa
mirno – kamen je – stoji
i početak će ovih dana zlatom zreti.
Zatitrat će plava riba nebesa,
i zatitrat će sva zemlja cvijetom i lišćem,
čovjek s dlakama i s <ušima? >.

A opet ništa! Kao i uvijek!
Nehajan sam, i kao da me zbilja nema.
I nema me, pravo reći, nema me i nema.

*Šime Vučetić u društvu (četvrti slijeva). Vela Luka, srpanj 1958.
Privatna zbirka Dragan Vučetić (Vela Luka)*